

Asia: VM119:00/2018

## Selvitys keinoista ehkäistä kotitalouksien velkaantumista

### Lausunnonantajan lausunto

#### Yleiset huomiot mietinnöstä

Valtiovarainministeriö ehdottaa kotitalouksien velkaantumisen hillitsemiseksi keinoja, jotka perustuvat luoton enimmäismääriin, lyhennysveloitteeseen ja lainan enimmäispituuteen. Tarkemmin tavoitteena on hillitä liiallista luotonantoa kotitalouksille ja taloyhtiöille, edistää asiakkaansuojaa luottomarkkinoilla sekä parantaa muun kuluttajaluotonannon valvontaa.

Talousdemokratia ry:n lausunnon tavoite on muistuttaa, että ehdotetut rajoitukset luoton enimmäismääristä, lyhennysveloitteesta, lainan enimmäispituuksista ja valvonta kulutusluotoista positiivisen luottorekisterin ja muiden kuluttajansuojaa edistävien keinojen avulla voivat olla ristiriitaisia nykyisen rahajärjestelmän toimintalogiikan kannalta. Keinot voivat toteutuessaan olla hyviä tapoja hillitä kotitalouksien ja taloyhtiöiden velkaantumista, mutta on välttämätöntä huomioida yksityisen sektorin velkaantumisrajoitusten vaikutus kansantalouden rahavirtoihin.

Lausuntomme päämäärä on varmistaa, että työryhmä ja kyseessä oleva lainsäädäntötyö on perehtynyt rahajärjestelmän toimintaan huolellisesti tiedostaen, että velkaantuminen on ainoa tapa luoda rahaa nykyjärjestelmässä. Raha on velkaa. Jos pankkilainojen määrä vähenee, vähenee myös rahan määrä. Jonkun on siis oltava velkaa, jotta taloudessa olisi rahaa kierrossa. Jos yksityisen sektorin velkaantumisesta ollaan huolissaan, tarkoittaa se sitä, että velka ja varallisuus ovat jakautunut epätasaisesti ja/tai julkisen sektorin velanotto ja yksityiselle sektorille kulutetun rahan määrä on liian pieni. Nykyisen rahajärjestelmän kannalta parempia keinoja lievittää yksityisen sektorin velkaantumista ovat taloudellisen eriarvoisuuden pienentäminen ja julkisen sektorin velanoton lisääminen.

Kestävin tapa vaikuttaa yksityisen sektorin velkaantumiseen olisi rahareformin läpivieminen, niin että rahaa ei enää syntyisi pankkilainojen myöntämisen yhteydessä. Kun rahan määrä ei olisi enää riippuvainen velasta, voitaisiin yksityisen sektorin velkaantumiseen puuttua keinoilla, jotka tämänhetkisen rahajärjestelmän kanssa vähentäisivät rahan määrää kierrossa (esimerkiksi

Valtiovarainministeriön kyseessä olevat ehdotukset) ja joita ei ole talouden kannalta järkevää tehdä nykyjärjestelmän ja vallitsevien käytäntöjen puitteissa.

Talousdemokratian lausunto kotitalouksien velkaantumisen hillitsemisen keinoista tiivistettynä:

Kritiikkimme:

Nykyisessä rahajärjestelmässä jonkun on oltava velkaa. Kotitalouksien velkaantumisen hillitsemisen lisäksi on julkisen sektorin huolehdittava talouden riittävästä rahoituksesta omalla velkaantumisellaan taloudellisen taantumien ja velkadeflaation välttämiseksi.

Ehdotuksemme:

Rahareformi siirtäisi pankkien rahanluontioikeuden valtiolle. Jatkossa käteisen lisäksi myös sähköisen rahan loisi valtio. Pankit eivät pystyisi enää luomaan uutta rahaa lainanannon yhteydessä vaan ne toimisivat ainoastaan rahan välittäjinä. Suomi osana euroaluetta antaa vain rajalliset mahdollisuudet toteuttaa rahareformi itsenäisesti, joten kehotamme Suomea edistämään asiaa Euroopan unionissa ja mahdollisuuksien mukaan omassa lainsäädännössään ja talouspolitiikassaan. Kansalaisosinko olisi poliittisesti neutraali keino lisätä kotitalouksien rahavarallisuutta.

## Huomiot keskeisistä ehdotuksista

Talousdemokratian lausunto ehdotuksista hillitää kotitalouksien velkaantumista

Selvitys keinoista ehkäistä kotitalouksien liiallista velkaantumista on hyvä esimerkki siitä, että valtiot ovat huolissaan yksityisen sektorin velkaantumisesta. Asiantuntijat ovat lisäksi huolissaan julkisen sektorin velkaantumisesta. Samaan aikaan Euroopan keskuspankki tuskailee alhaisen inflaation kanssa. Alkuun voi vaikuttaa siltä, että näillä asioilla ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Todellisuudessa ne nivoutuvat tiukasti yhteen, koska raha on velkaa. Tässä lausunnossa keskitytään rahan velkaluonteen vaikutuksiin talouteen, eikä oteta kantaa tarkemmin keskusteluihin makrovakauden valvontavälineistä. Lausunnon tavoite on varmistaa, että velkaantumista hillitsevä lainsäädäntötyö on tietoinen ehdotettujen keinojen vaikutuksista talouden kokonaisuudessa.

Tuomme lausunnossamme esiin myös vaihtoehdon, jossa rahajärjestelmän rakenneuudistuksella yhteiskunnan velkariippuvuudesta ja velkaantuneisuudesta voidaan irtautua. Konkreettisenä keinona esitämme kansalaisosinkoa työkaluksi lisätä kotitalouksien rahavarallisuutta, kun keinoja hillitää kotitalouksien velkaantumista on otettu käyttöön.

Mitä raha on?

Jotta voidaan ymmärtää rahan velkaluonne, täytyy ensin määritellä mitä raha on. Rahan määritelmää ei löydy laista. EU-laissa on toki määritelty laillinen maksuväline ja se on Suomessa euro[1], mutta rahan määrittelee keskuspankki niin sanottujen raha-aggregaattien M0-M3 kautta[2]. Maallikko ymmärtää yleensä rahasta puhuttaessa rahaksi raha-aggregaatti M2:n, joka sisältää liikkeessä olevat setelit ja kolikot sekä yön yli, eli heti nostettavissa olevat, pankkitalletukset ja alle 2 vuoden maturiteetin määräaikaistalletukset sekä 3 kk:n aikana irtisanottavissa olevat talletukset.

Pankit luovat rahaa

Edellä huomataan, että pankkitalletukset ovat rahaa. Pankkitalletuksia taas syntyy, kun joku ottaa pankista lainaa[3,4]. Tämä on tärkeää. Raha on siis velkaa ja yli 90% rahasta on yksityisten pankkien luomaa[5,6]. Pankit eivät siis välitä rahaa tallettajilta lainaajille, vaan luovat uutta rahaa myöntäessään lainoja ja poistavat rahaa kierrosta, kun lainoja maksetaan takaisin[3].

Kun joku ottaa lainaa, tekee pankki kirjanpitoonsa kaksi merkintää. Saatavien puolelle merkitään laina ja vastattavien puolelle kirjataan vastaava talletus. Uutta varallisuutta ei siis syntynyt, mutta uutta rahaa ja siten uutta ostovoimaa syntyi. Vastaavasti, kun lainoja maksetaan pois, poistuu kierrosta rahaa ja ostovoimaa heikkenee, minkä seurauksena kysyntä taloudessa laskee.

Yksityisen sektorin velan ja rahavarallisuuden tasapaino

Kun tarkastellaan taloutta ulkomaan sektoriin, julkiseen sektoriin ja yksityiseen sektoriin jaettuna, edellä olevan perusteella nähdään, miten eri sektoreiden rahavarallisuus muuttuu eri tilanteissa.

Ulkomaan sektori lasketaan tuonnin ja viennin suhteesta. Jos tuodaan enemmän kuin viedään, rahaa valuu ulkomaille ja päinvastoin. Ulkomaan sektori on kuitenkin ollut pitkään marginaalinen verrattuna julkisen ja yksityisen sektorin rahavarallisuuden ja velan suhteisiin[7].

Julkisen ja yksityisen sektorin dynamiikka on huomattavasti mielenkiintoisempi. Kun yksityinen sektori ottaa velkaa, kasvavat sen rahavarallisuus ja velka samanaikaisesti yhtenevän summan. Julkisen sektorin ottaessa velkaa se sen sijaan kuluttaa lainaamansa rahan yksityiselle sektorille.

Näin ollen julkisen sektorin velkaantuessa, yksityisen sektorin rahavarallisuuden tilanne siis paranee sen velkaan nähden. Vastaavasti, jotta julkinen sektori voi maksaa velkoja pois, täytyy sen verottaa varat ensin yksityiseltä sektorilta ennen kuin raha poistetaan kierrosta, minkä seurauksena yksityisen sektorin rahavarallisuuden suhde velkaan heikkenee[8,9].

Väärinkäsityksiä ja tietämättömyyttä rahasta

Rahanluontiin liittyy useita väärinkäsityksiä[10]. Niiden pohjalta on luotu useita virheellisiä teorioita, esim. rahan neutraliteetti, lainattavat varat ja syrjäytymisvaikutus. Näistä virheellisistä teorioista on lisäksi johdettu useita poliittisia suosituksia, kuten kiristävät toimet laskusuhdanteessa sekä verohelpotukset varakkaille.

Koska monissa taloustieteen ja yhteiskuntaopin oppikirjoissa on ilmaistu asia epätarkasti tai virheellisesti vuosikymmeniä, myös yleisön ymmärrys asiasta on heikko. Vuonna 2014 tehdyssä 20 maan laajuudessa kyselyssä vain 20 % vastaajista tiesi, että pankit luovat rahaa lainaustoiminnallaan[11]. Omassa selvityksessämme käy ilmi, että myös Suomen kansanedustajien tietämys aiheesta on vähäistä[12]. Rahajärjestelmään liittyvän epätietoisuuden takia haluamme painottaa rahajärjestelmän toiminnan huolellisen ymmärtämisen merkitystä lainsäädäntötyössä. Raha, pankkijärjestelmä sekä sektoritaseet ovat kaikki ihmisen luomia järjestelmiä, konstruktioita ja kirjanpitomääritelmiä, jotka ovat määritelmällisesti faktaa ja ne voi kuka tahansa tarkastaa.

Jonkun on oltava velkaa, jotta meillä olisi rahaa käytössä

Pankkilainat siis synnyttävät uutta rahaa, mikä lisää kokonaiskysyntää. Yksityisen sektorin velkaantumisen ja työllisyyden välillä onkin vahva korrelaatio johtuen uuden velan kokonaiskysyntää kasvattavasta ja pois maksettavan velan kokonaiskysyntää supistavasta yhteydestä[13,14]. Kun pohditaan kotitalouksien velkaantumista, tulee tuo yhteys pitää mielessä. Tästä syystä tilanteemme, jossa valtio on huolissaan yksityisen sektorin velkaumisesta samaan aikaan, kun se itse yrittää säästää ja keskuspankki polkee korkoja yrittäen saada velan ja kokonaiskysynnän kasvuun, kuulostaa niin ristiriitaiselta. Jonkun on oltava velkaa, jotta meillä olisi rahaa käytössä. Jo velkaantumisen hidastuminen suurella todennäköisyydellä ajaa talouden velka-deflaatioon[14,15] eli yleisen hintatason laskuun, kun velkoja lyhennetään ja näin poistetaan rahaa kiertästä.

Rahareformi ylivelkaantumisen ratkaisuna

Velan (rahan) määrälle ei nykyjärjestelmässä voida tehdä paljoakaan ilman, että se aiheuttaa turbulensseja talouteen. On kuitenkin vaihtoehtoisia lieventäviä toimia. Ensinnäkin, rahavarallisuuden ja velkojen tasaisempi jakautuminen yksityisellä sektorilla eli eriarvoisuuden pienentäminen. Tällä hetkellä 10 %:lla väestöstä on 50 % velasta[16]. Velkaa on suhteessa tuloihin

sitä enemmän, mitä pienituloisempi asuntokunta on. Samaan aikaan rikkain kymmenys omistaa lähes puolet suomalaisten kaikesta omaisuudesta[17].

Toinen yksityisen sektorin velan ja rahavarallisuuden suhdetta parantava toimenpide on julkisen sektorin velan kasvattaminen. Valtion velkaa ei ole tarkoitus koskaan maksaa kokonaan pois. Sen pois maksaminen poistaisi taloudesta merkittävän osan rahasta ja yksityisen sektorin rahavarallisuudesta. Velan määrään keskittymisen sijaan tulisi tiedostaa kenelle ollaan velkaa ja näin ollen maksetaan korkoja. Yksityisen sektorin sijaan olisi yhteiskunnallisesti kestävämpää ja demokratian kannalta järkevämpää ottaa lainaa ja olla velkaa omalle keskuspankille, jolloin velasta maksettavat korkokulut palautuisivat valtiolle. Euroopan keskuspankin määrälliseen elvytykseen sisältyvien valtion velkakirjojen ostojen ansiosta Suomen Pankilla on jo nyt hallussaan noin kolmasosa Suomen valtionvelasta velkakirjojen muodossa. Tällä hetkellä EU:n säännökset kuitenkin estävät keskuspankkeja rahoittamasta valtioita suorilla velkakirjaostoilla. Yleinen harhaluulo on, että keskuspankin rahanluonti aiheuttaa, tai ainakin mahdollistaa, korkean inflaation luotonlaajennus- tai rahakerroinmallin mukaisesti. Rahakerroinmalli on kuitenkin virheellinen rahan luontiin liittyvä teoria, jonka useat keskuspankit ovat tyrmänneet harhaanjohtavana[3,10]. Keskuspankin luoma raha ei aiheuta inflaatiota sen enempää kuin yksityisten pankkien luoma raha.

Kolmas tapa parantaa yksityisen sektorin velkaantumisen tilannetta on nykyisen rahajärjestelmän muuttaminen niin, että raha ei enää synny pankkilainojen myöntämisen yhteydessä, eli eriytetään rahan luominen lainaustoiminnasta siten, että vain keskuspankilla on rahanluontioikeus[18]. Kuvatonlaisen rahareformin seurauksena rahan määrä irtaantuisi velan määrästä. Tällöin kotitalouksien rahavarannon suhde velkaan voisi olla huomattavasti parempi, ilman että se aiheuttaisi ongelmia talouden tilaan[19-25]. Muita hyötyjä olisivat mm. pankkien ”too big to fail” ja ”moral hazard” ongelmien poistuminen, vakaampi talous, kasvupakosta irtautuminen, keskuspankin paremmat työkalut talouden hoitoon ja vahvempi valtiontalous[19]. Suomen ollessa eurossa vaatii rahareformi joko eurosta eroamisen tai reformin läpiviemisen koko euroalueella. Ensimmäinen, helpommin toteutettava askel rahareformin suuntaan voisi olla keskuspankkilitien myöntäminen yleisölle. Pankit joutuisivat hankkimaan asiakkaiden keskuspankkiin siirtämät keskuspankkireservit muualta, mikä tekisi rahoituksen hankkimisen niille kalliimmaksi[26]. Tämä rajoittaisi pankkien kykyä luoda rahaa talletusten muodossa eli pankkien lainanantoa ja samalla myös yksityisen sektorin velkaantumista. Keskuspankki tai julkinen sektori joutuisi korvaamaan yksityisen sektorin vähenevästä lainanotosta johtuvaa rahan vähenemistä. Yksinkertaisin keino lisätä rahan määrää taloudessa olisi lisätä kansalaisosinko valtion tai keskuspankin raha- tai finanssipoliittiseksi työkaluksi. Kansalaisosinkoa (helikopteriraha) jakamalla yksityisen sektorin rahavarallisuus kasvaa ja kotitaloudet saavat päättää käyttävätkö kansalaisosingon velkojen maksuun vai muihin elinkustannuksiin[27].

Kotitalouksien velkaantumisen hillitseminen on tärkeä tavoite. On kuitenkin varmistuttava, etteivät käyttöönotettavat menetelmät aiheuta velkadeflaatiota yksityisen sektorin rahavarallisuustilanteen heiketessä. Julkisen sektorin tai keskuspankin on varmistettava, että yksityisellä sektorilla on riittävästi rahavarallisuutta käytössään julkisten investointien tai ehdottamamme kansalaisosingon avulla.

Yhteenvetona:

Kritiikkimme:

Nykyisessä rahajärjestelmässä jonkun on oltava velkaa. Kotitalouksien velkaantumisen hillitsemisen lisäksi on julkisen sektorin huolehdittava talouden riittävästä rahoituksesta omalla velkaantumisellaan taloudellisen taantumien ja velkadeflaation välttämiseksi.

Ehdotuksemme:

Rahareformi siirtäisi pankkien rahanluontioikeuden valtiolle. Jatkossa käteisen lisäksi myös sähköisen rahan loisi valtio. Pankit eivät pystyisi enää luomaan uutta rahaa lainanannon yhteydessä vaan ne toimisivat ainoastaan rahan välittäjinä. Suomi osana euroaluetta antaa vain rajalliset mahdollisuudet toteuttaa rahareformi itsenäisesti, joten kehotamme Suomea edistämään asiaa Euroopan unionissa ja mahdollisuuksien mukaan omassa lainsäädännössään ja talouspolitiikassaan. Kansalaisosinko olisi poliittisesti neutraali keino lisätä kotitalouksien rahavarallisuutta.

Viitteet:

[1] <https://www.eurojatalous.fi/fi/blogit/2017/kateinen--ainut-laillinen-maksuvaline/>

[2]

[https://www.ecb.europa.eu/stats/money\\_credit\\_banking/monetary\\_aggregates/html/index.en.html](https://www.ecb.europa.eu/stats/money_credit_banking/monetary_aggregates/html/index.en.html)

[3] <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/2014/money-creation-in-the-modern-economy.pdf?la=en&hash=9A8788FD44A62D8BB927123544205CE476E01654>

[4] <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1057521914001070>

[5] <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000003478>

[6] <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=10000024>

[7] <https://ek.fi/mita-teemme/talous/perustietoja-suomen-taloudesta/ulkomaankauppa/>

[8] <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001812219.html>

[9] <http://heteconomist.com/short-simple-15-the-sectoral-balances-identity/>

[10] [http://talousdemokratia.fi/wp-content/uploads/2013/02/Vaarinkasityksia-pankkitoiminnasta-1\\_00.pdf](http://talousdemokratia.fi/wp-content/uploads/2013/02/Vaarinkasityksia-pankkitoiminnasta-1_00.pdf)

- [11] <https://glocalities.com/latest/news/press-release-global-population-does-not-want-commercial-banks-to-stay-responsible-for-creating-most-of-the-money>
- [12] <https://talousdemokratia.fi/eduskuntavaaliehdokkaiden-tarkeaa-tietaa-raham-velkaluonneparemmin/>
- [13] <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/ignoring-the-role-of-private-debt-in-an-economy-is-like-driving-without-accounting-for-your-blind-spot/>
- [14] [https://www.academia.edu/32783227/Endogenous\\_money\\_and\\_effective\\_demand](https://www.academia.edu/32783227/Endogenous_money_and_effective_demand)
- [15] [https://phare.univ-paris1.fr/fileadmin/PHARE/Irving\\_Fisher\\_1933.pdf](https://phare.univ-paris1.fr/fileadmin/PHARE/Irving_Fisher_1933.pdf)
- [16] [https://www.stat.fi/til/velk/2017/velk\\_2017\\_2019-01-25\\_fi.pdf](https://www.stat.fi/til/velk/2017/velk_2017_2019-01-25_fi.pdf)
- [17] <https://yle.fi/uutiset/3-10237568>
- [18] [http://talousdemokratia.fi/wp-content/uploads/2013/03/Taytta-rahaa-1\\_00.pdf](http://talousdemokratia.fi/wp-content/uploads/2013/03/Taytta-rahaa-1_00.pdf)
- [19] [http://talousdemokratia.fi/wp-content/uploads/2013/03/Rahareformin-hyodyt-1\\_00.pdf](http://talousdemokratia.fi/wp-content/uploads/2013/03/Rahareformin-hyodyt-1_00.pdf)
- [20] <https://www.stjornarradid.is/media/forsaetisraduneyti-media/media/skyrslur/monetary-reform.pdf>
- [21] <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/241062>
- [22] [https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract\\_id=3065319](https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3065319)
- [23] [http://www.levyinstitute.org/pubs/wp\\_851.pdf](http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_851.pdf)
- [24] <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2016/12/31/The-Chicago-Plan-Revisited-26178>
- [25] <http://fisher-100money.blogspot.com/>
- [26] <http://vasemmistofoorumi.fi/uusi/wp-content/uploads/2016/08/Aloite-12015-web.pdf>
- [27] <https://www.positivemoney.eu/helicopter-money/>

#### **1. Laki luottolaitostoiminnasta annetun lain muuttamisesta**

-

#### **2. Laki Finanssivalvonnasta annetun lain muuttamisesta**

-

#### **3. Laki Finanssivalvonnan valvontamaksusta annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

-

#### **4. Laki eräiden luotonantajien ja luotonvälittäjien rekisteröinnistä**

-

**5. Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain 5 luvun 1 §:n ja 7 luvun 1 §:n muuttamisesta**

-

**6. Laki kuluttajansuojalain muuttamisesta**

-

**Oikeusministeriön asetus kuluttajan luottokelpoisuuden arvioinnissa käytettävistä oletuksista**

-

Aaltonen Valtteri  
Suomen Talousdemokratia ry